

Toplumun Organ Bağışı Tutumunun Değerlendirilmesi: Çanakkale İli Örneği

Evaluation of Society's Attitude to Organ Donation: Example of Çanakkale Province

DOI: 10.38155/ksbd.1484199

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
15/05/2024

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
17/11/2024

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
31/12/2024

KARADENİZ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

Merve TUTAR

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Fakültesi

Sağlık Yönetimi Bölümü

mervetutar17@outlook.com

ORCID: 0009-0006-9814-0846

Arş. Gör., Orhan ZENGİN

Marmara Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Fakültesi

Sağlık Yönetimi Bölümü

orhanzen@gmail.com

ORCID: 0000-0002-0701-6019

Doç. Dr. Yasemin ASLAN

Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi

Sağlık Bilimleri Fakültesi

Sağlık Yönetimi Bölümü

yaseminaslan@bandirma.edu.tr

ORCID: 0000-0001-6292-2332

Öz

Günümüzde çok sayıda insan organ yetmezliği nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Organ yetmezliğinin en etkin tedavi yöntemi organ naklidir. Bu çalışma Çanakkale il merkezinde yaşayan okuryazar bireylerin organ bağışı konusundaki tutumunun belirlenmesi amacıyla 1 Mayıs-31 Ağustos 2024 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Tanımlayıcı nitelikte kesitsel olarak tasarlanan çalışmanın evrenini, il merkezinde yaşayan 18-65 arası okuryazar bireyler, örneklemini ise çalışmaya katılmaya gönüllü 388 birey oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak sosyodemografik bilgi formu ile Organ Bağışı Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Veriler tanımlayıcı istatistikler, Epi Info 7 ve r istatistik programları kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışmada, organ bağış kartı/kaydı bulunanların oranı %7,1, organ bağışı ile ilgili herhangi bir eğitim aldığını ifade edenlerin oranı %20,6, Türkiye'de ulusal bir organ bağışçısı kayıt sistemi olduğunu bilenlerin oranı ise %62,6 bulunmuştur. Ölçeğin Yardımseverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar alt boyut puanı ortalamasının (98,87±16.03/min 52, maks 120) olması nedeniyle, katılımcıların organ bağışına yönelik olumlu tutum puanlarının yüksek olduğu söylenebilir. Kadınların organ bağışı olumlu tutum puan ortalamalarının erkeklere nazaran daha yüksek olduğu, organ bağışına yönelik tutumun medeni hal, çalışma durumu, sosyal güvence varlığı, gelir düzeyi ve eğitim durumu değişkenleri ile istatistiksel bakımdan anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Organ Bağışı, Tutum, Organ Nakli, Toplum

Abstract

Many people lose their lives due to organ failure nowadays. The most effective treatment for organ failure is organ transplantation. This study was carried out between May 1 and August 31, 2024, to determine the attitude of literate individuals living in Çanakkale city center towards organ donation. The population of the study, which was designed as a descriptive cross-sectional, consisted of literate individuals between 18 and 65 living in the city center, and the sample consisted of 388 individuals who volunteered to participate in the study. Sociodemographic information form and Organ Donation Attitude Scale were used as data collection tools. Descriptive statistics, Epi Info 7 and r statistical programs were used to analyze the data. It was found that 7.1% of participants had an organ donor card/registration, 20.6% stated they had received any training on organ donation, and 62.6% knew about the national organ donor registration system in Türkiye. Since the average score of the Humanity and moral conviction sub-dimension of the scale is (98.87±16.03/min 52, max 120), it can be said that the participants' positive attitude scores toward organ donation are high. It has been observed that women have higher average scores in a positive attitude towards organ donation than men, and the attitude towards organ donation does not exhibit statistically significant differences in marital and employment status, presence of social security, income, and education level.

Keywords: Organ Donation, Attitude, Organ Transplantation, Society

Etik Kurul Beyanı: Bu çalışma için Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'nun 14/12/2023 tarih ve 2023-10/226 sayılı kararıyla etik kurul izni alınmıştır.

Giriş

Dünyada ve Türkiye’de çok sayıda birey, organ yetmezliği nedeniyle hayatını kaybetmektedir. Organ yetmezliğinin canlıdan ve kadavradan yapılan nakilleri haricinde henüz alternatif bir tedavi yöntemi bulunmadığı için nakil hayati önem taşımaktadır. İşlevini kaybeden organlar nedeniyle, her gün organ bekleme listesine eklenen hasta sayısı artmaktadır. Organ bekleme listelerinde yer alan hastaların ihtiyaç duyduğu organların temin edilmesinde, ulusal düzeyde etkin bir organ bağışısı takip programı oluşturulması ve bireylerin organ bağışısına yönelik tutumlarının önemli bir etkisi bulunmaktadır. Son dönem organ yetmezliği olan birçok hastada morbidite ve mortalitenin önlenmesi için hayat kurtarıcı seçeneklerden biri organ bağışısıdır (Alghamdi ve diğerleri, 2023).

Organ bağışısı, organların bir donörden temin edildiği ve organ yetmezliği olan bir alıcıya nakledilmesi neticesinde temel işlevlerin geri kazanıldığı, yaşam kalitesinin iyileştirildiği ve morbidite ve mortalitenin azaldığı hayat kurtarıcı bir tıbbi prosedürdür (Alghamdi ve diğerleri, 2023). Günümüzde canlıdan ve kadavra donörden kalp, böbrek, karaciğer, kornea, pankreas ve ince bağırsak gibi hayati önemi olan birçok organın nakli gerçekleştirilebilmektedir. Türkiye’nin dünya çapında nakil merkezlerine ve organ nakli kadrosuna sahip olmasına karşın; organ nakli sayısı açısından gelişmiş ülkelerin gerisinde olduğu belirtilmiştir (Dagcioglu, Simsek, Tepeli ve Oztas, 2021). Bu çalışmanın amacı, Çanakkale il merkezinde yaşayan 18-65 yaş arası okuryazar bireylerin organ bağışısı konusundaki tutumunun belirlenmesidir. Organ bağışısı konusunda Çanakkale ilinde üniversitede görev yapan akademik kadroyu ve sosyal yaşam merkezine başvuran sınırlı sayıda bireyi kapsayan az sayıda çalışma bulunmakla birlikte, toplumun genelini kapsayan geniş ölçekli bir çalışmaya rastlanılmamış olması nedeniyle çalışmanın bu ilde yapılmasının faydalı olacağı düşünülmüştür (Sıpkın, Sen, Akan ve Malak, 2010; Yüksel ve diğerleri, 2018). Araştırma sonuçlarının; toplumun organ bağışısı konusundaki tutumu hakkında yol gösterici olması, politik düzeyde uygulanması gereken stratejiler konusunda fikir vermesi ve konuyla ilgili çalışmalar yapmak isteyen araştırmacılara katkı sağlaması hedeflenmektedir.

Kavramsal Çerçeve

Transplantasyon olarak adlandırılan organ nakli, hızla gelişen bir tıp dalıdır. Son 50 yılda transplantasyonun dünya çapında başarılı bir uygulama haline geldiği belirtilmiştir (Dünya Sağlık Örgütü, 2023). Bu gelişmeye paralel olarak, ülkeler düzeyinde ulusal çerçevede yasal düzenlemelere de önem verilmeye başlanmıştır (Silva ve diğerleri, 2024). Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD)’nün verilerine göre dünya genelinde 2021 yılında toplam organ

Toplumun Organ Bağış Tutumunun Değerlendirilmesi: Çanakkale İli Örneği

nakli sayısının tahmini olarak 144 302 olduğu, bu nakillerin 92 532'sinin böbrek, 34 694'ünün karaciğer, 8409'unun kalp, 6470'inin akciğer, 2025'inin pankreas ve 172'sinin ince bağısak nakillerinden meydana geldiği belirtilmiştir (Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü, 2023). Dünya Sağlık Örgütü ve İspanya iş birliğinde organ nakli ile ilgili küresel verileri toplamak, şeffaflığı, eşitliği sağlamak ve ulusal nakil sistemlerini izlemek amacıyla geliştirilen The Global Observatory on Donation and Transplantation (GODT) sistemi 2015 yılı verilerine göre, 126 670 solid organ nakli yapıldığı, bunların 84 347'sinin böbrek, 27 759'unun karaciğer, 7023'ünün kalp, 5046'sının akciğer, 2299'unun pankreas ve 196'sının ince bağırsak nakli olduğu tespit edilmiştir. Bölgesel düzeyde nakillerin en fazla Amerika ve Avrupa'da yapıldığı tespit edilmiştir (Mahillo ve diğerleri, 2018). Organ nakli, hastaların hayatta kalma şansını ve yaşam kalitesini arttırdığı gibi organ yetmezliğinin toplum üzerindeki sosyoekonomik yükünün azaltılmasına da önemli derecede katkı sağlamaktadır (Vanholder ve diğerleri, 2021).

Türkiye'de organ nakli işlemleri 1979 yılında uygulamaya geçilen "Organ ve Doku Alınması, Saklanması ve Nakli Hakkında Kanun" maddelerine göre yürütülmektedir (Sağlık Bakanlığı, 1979). Türkiye'de kamuoyu ile paylaşılan erişime açık veriler değerlendirildiğinde; 2023 yılında toplam 5265 organ naklinin gerçekleştirildiği, bunların 3452'sinin böbrek, 1756'sının karaciğer, 40'ının kalp, 15'inin akciğer, 1'inin ince bağırsak ve 1'inin pankreas nakillerinden oluştuğu görülmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2024).

Organ Bağışını Etkileyen Faktörler

Dünya'da ve Türkiye'de organ naklinin önündeki en büyük engellerden biri organ bağış yetersizliğidir. Organ bağışına karşı olan bireylerin tutumunu etkileyen faktörlerden birinin dinsel inançlara bağlılık olduğu tespit edilmiştir. Toplumların farklı dini inanış, görüş ve davranışları bulunmaktadır (Bektaş, 2023; Dagcioglu ve diğerleri, 2021; Umair, Ho, Hg ve Basha, 2023). Özbolat (2017), organ bağışında dini ve toplumsal bağlamda iç içe geçmiş pek çok faktörün etkili olduğunu, hiçbir dinin resmi olarak organ bağışını yasaklamadığını, Türkiye'de Avrupa ülkelerine kıyasla organ bağış sayısının toplumsal ölçekte oldukça yetersiz olduğunu vurgulamıştır. Organ bağış sürecine dinin etkisinin nitel perspektiften değerlendirildiği bir çalışmada, dinin bağış sürecini çok yönlü ve çok boyutlu olarak şekillendirdiği tespit edilmiştir (Durmaz Yurt ve Gönç Şavran, 2022).

Şen ve Azak (2019) Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü ülkelerini dahil ettikleri araştırma sonucunda; inanç, eğitim, kültür, yaşamdan duyulan memnuniyeti ve sağlık şartları gibi faktörlerin organ bağış üzerinde etkili olduğunu bulmuştur. Tekizoğlu (2018), organ bağış hakkında bireylerin kararlarını etkileyen faktörleri; din, bilgi düzeyi, aile ve bireysel farklılıklar

ile psikolojik faktörler olarak farklı başlıklar altında ele almıştır. Yıldız, Sabuncuoğlu ve Koca (2017) çalışmalarında, Türkiye’de organ naklinin en zayıf tarafının kadavra organ bağışında yaşanan yetersizlikler olduğu vurgulanmıştır. Şantaş ve Şantaş (2018), Türkiye’de organ bağışında stratejik iletişimin ve sektörler arası iş birliğinin önemini ele almışlardır. Messersmith ve diğerleri (2014), daha kaliteli ve sağlıklı hayat yaşayabilen bireylerin organ bağışına daha sıcak ve olumlu baktıkları sonucunu ortaya koymuştur.

Dünyada ve Türkiye’de organ bağışının önündeki bir diğer engel, sağlık çalışanlarının organ bağışı konusundaki bilgi düzeyi ve tutumudur (Araujo, Siqueira ve Pires, 2022; Damar, Ordin ve Top, 2019; Efil, Parlak ve Türen, 2023; İnal, 2023; Kurt ve diğerleri, 2018; Loon Oo ve diğerleri, 2020; Yaman ve Karabey, 2023). Araştırma sonuçları öğrencilerin ve sağlık çalışanlarının organ nakli ve bağışı konusunda yeterli farkındalık, bilgi ve tutuma sahip olmadığını göstermektedir (Akbulut ve diğerleri, 2022; Araujo, Siqueira ve Pires, 2022; Dagcioglu ve diğerleri, 2021; El Hennawy ve diğerleri, 2023; İnal, 2023; Türkben Polat, Bahçecioğlu Turan ve Mankan, 2020). Buna ek olarak toplumda yaşayan bireylerin ve hastaların da organ nakli ve bağışı konusundaki eksik ya da yanlış bilgilerinin bağışın önünde bir engel olduğu vurgulanmıştır (Bruns, Giese, Phillippi, Moore ve Hall, 2021; Kurleto ve diğerleri, 2024; Nayak ve Nayak, 2023; Soqia ve diğerleri, 2023; Yakar, Batbaş, Önalın, Demir ve İçaçan, 2020). Hindistan’ın kırsal bir bölgesinde bireylerin organ bağışına yönelik farkındalık ve tutumunun değerlendirildiği bir çalışmada en yaygın ret nedeninin ailenin kabul etmemesi olduğu tespit edilmiştir (Balajee, Ramachandran ve Subitha, 2016). Batı Hindistan’da yürütülen diğer bir çalışmada, katılımcıların %86’sının organ bağışından haberdar oldukları ancak bu konuda bilgi seviyelerinin düşük olduğu saptanmıştır. Aynı çalışmada, katılımcıların yaklaşık %59’u, bağışlanan organların kötüye kullanılması tehlikesi olduğuna inandıklarını belirtmiştir (Balwani ve diğerleri, 2015).

Çalışmalar, organ bağışı konusundaki engellerden bir diğerinin etik değerler olduğunu göstermektedir. Dünya Sağlık Örgütü, dünya genelinde uygun transplantasyona erişim ve insan hücrelerinin, dokularının ve organlarının güvenlik, kalite, bağış ve transplantasyon etkinliği açısından ülkeler arasında büyük farklılıklar gösterdiğini ve transplantasyonun etik yönlerinin ön plana çıktığını belirtmiştir (Dünya Sağlık Örgütü, 2023). Dünya Sağlık Örgütü önderliğinde, 1987’de 40. Dünya Sağlık Asamblesi düzenlenmiş ve 1991 yılında alınan bir kararla Meclis tarafından onaylanan ilk DSÖ Transplantasyon Kılavuz İlkelerinin hazırlanmasına karar verilmiştir. Bu ilkeler yaklaşık yirmi yıl boyunca dünya genelinde mesleki kuralları ve uygulamaları olduğu kadar mevzuatı da büyük ölçüde etkilemiştir (Dünya Sağlık Örgütü, 2023).

Toplumun Organ Bağışı Tutumunun Değerlendirilmesi: anakkale İli rneği

Organ bağışı ve nakli, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de önemli bir toplum sağlığı sorunu haline gelmiştir. Küresel ölçekte binlerce insanın yaşamını devam ettirmesi için bir umut kaynağı haline gelen bu durum, organ bağışının önemini ve gereksinimini artırmaktadır. Bu noktada en büyük görevin ülke yönetimine, Sağlık Bakanlığı’na, Diyanet İşleri Başkanlığına, Mill Eğitim Bakanlığı’na, sağlık personeline ve sivil toplum kuruluşlarına düştüğü vurgulanmıştır. Bu süreçte özellikle sektörler arası çalışmalarda ortaya çıkabilme ihtimali bulunan görüş ayrılıklarının, topluma yönelik farkındalık çalışmaları başlamadan önce özümlenmesi önerilmektedir (Tay, 2016).

Yöntem

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı, Çanakkale ilinde yaşayan 18-65 yaş arası okuryazar bireylerin organ bağışı konusundaki tutumunun belirlenmesidir. Araştırma soruları aşağıda belirtildiği gibidir:

1. anakkale ilinde yaşayan 18-65 yaş arası okuryazar bireylerin organ bağışına yönelik tutumu nasıldır?
2. Bireylerin organ bağışına yönelik tutumu sosyodemografik özelliklere, organ bağışı kartı varlığına, organ bağışı ile ilgili eğitim alma durumuna ve organ nakline ihtiyacı olan bir yakınının varlığına göre farklılık göstermekte midir?
3. Yaş ile organ bağışı tutumu arasında bir ilişki var mıdır?

Araştırmanın Evreni, rnekleme ve Verilerin Toplanması

Tanımlayıcı nitelikte kesitsel olarak tasarlanan bu çalışmanın evrenini, Çanakkale ilinde yaşayan 18-65 yaş arası okuryazar bireyler oluşturmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre Çanakkale ilinin 2023 yılı 15 yaş üstü nüfusu 483 824’tür (TÜİK, 2024). Çalışmada rnekleme olarak %95 güven düzeyi ve %5 hata payı ile 384 gönüllü katılımcıya ulaşılması hedeflenmiştir (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004). Çalışma kapsamında kolayda örnekleme yöntemiyle, Çanakkale merkez mahalle muhtarlıklarından rastgele yöntemle farklı lokasyonlarından seçilen Barbaros, Cumhuriyet, Esenler, Kemalpaşa, İsmetpaşa ve Namık Kemal merkez mahalle muhtarlıklarının, aile hekimliği birimlerinin ve halk eğitim merkezinin desteği alınarak katılımcılara ulaşılmıştır. Kolayda rnekleme yöntemi maliyetli olmaması, diğer örnekleme stratejileri kadar zaman almaması, daha hızlı ve basit olması nedeniyle toplum üzerinde yapılan araştırmalarda genellikle daha sık tercih edilmektedir (Stratton, 2021). Katılımcılar öncelikle çalışmanın amacı hakkında bilgilendirilmiş, gönüllü olmak isteyenlerden onamları alınarak çalışmaya dhil olmaları sağlanmıştır. Görüşmeler, bireylere en yakın aile

hekimliği birimi, mahalle muhtarlığı ve halk eğitim merkezinden randevular alınarak gerçekleştirilmiştir. 1 Mayıs – 31 Ağustos tarihleri arasında 388 gönüllü katılımcıya ulaşılmış, analiz aşamasında 24 adet anketin uç değerlerde kalması nedeniyle çalışmadan çıkarılması neticesinde, çalışma 364 katılımcıyla tamamlanmıştır. Araştırmalar örneklem büyüklüğünün örnekleme hatasını azaltacak kadar büyük olması ($N > 200$) gerektiğini belirtmektedir (Kline, 2016; Pai ve Chary, 2013).

Veri Toplama Araçları

Çalışmada veri toplama yöntemi olarak iki bölümden oluşan anket kullanılmıştır. Anketin birinci bölümünde, katılımcıların sosyodemografik özellikleri ile organ bağışına yönelik görüşlerinin alındığı ve 13 ifadeden oluşan sosyodemografik özellikler ve organ bağışı bilgi formu kullanılmıştır (Arısoy ve Önal, 2020; Yazici Sayin, 2016; Yiğit ve Aygin, 2020). İkinci bölümünde ise katılımcıların organ bağışına dair tutumunun belirlenmesi amacıyla Organ Bağışı Tutum Ölçeği kullanılmıştır. Organ Bağışı Tutum Ölçeği, Parisi ve Katz (1986) tarafından geliştirilmiş, Kent ve Owens tarafından (1995) uyarlanmıştır. Ölçeğin orijinali 23 pozitif, 23 negatif olmak üzere toplam 46 maddeden oluşmaktadır. Yazici Sayin (2016) tarafından yapılan Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasında ölçeğin 6, 7, 12, 19, 27 ve 45. maddeleri çıkarılmış ve toplam 40 madde ile Türkçe formu tamamlanmıştır. Ölçek “tamamen katılıyorum” ve “hiç katılmıyorum” şeklinde 6 seçenekli Likert tarzında tasarlanmıştır. Ölçek ifadelerinin 20 tanesi pozitif, 20 tanesi negatif ifadelerden oluşmaktadır. Geçerlik güvenilirliği yapılmış ölçeğin, Yardımseverlik ve Ahlaki Değer/İnançlar değişkeni 20 madde ile ölçülmüştür. Bu maddeler pozitif ifadelerden oluşmaktadır. Madde puanlarının her biri toplanarak toplam puan hesaplanmaktadır. Ölçeğin pozitif tutumlarından alınabilecek puanlar 20-120 arasında değişebilir. Negatif tutumların değerlendirildiği Tıbbi Olarak İhmal Edilme ve Bedensel Yaralanma Korkusu negatif tutumları temsil etmekte olup, bu değişkenlerin her biri 10 sorudan oluşmaktadır. Her iki negatif değişkenin puanı 10-60 arasında değişmekte olup toplam negatif tutum puanı ise 20-120 arasındadır. Yüksek pozitif puanlarla birlikte düşük negatif puanlar organ bağışı konusundaki gönüllü tutumun güçlü olduğunun göstergesidir. Yazici (2016)’nin çalışmasında ölçeğin geneli için Cronbach Alpha değeri 0,857; pozitif boyut maddeleri için 0,925; negatif boyut maddeleri için 0,914 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler ölçeğin yüksek derece güvenilir olduğunu göstermektedir (Karagöz, 2014).

Çalışmaya Dahil Edilme Kriterleri

- Çanakkale il merkezinde yaşıyor olmak.
- 18-65 yaş arasında olmak.

- Okuryazar olmak.
- Çalışmaya katılmaya gönüllü olmak.

Verilerin Analizi

Çalışma verilerinin analizinde tanımlayıcı istatistiklerden, Epi Info 7 ve r istatistik programlarından faydalanılmıştır. Kategorik veriler sayı ve yüzde, sayısal veriler ise normal dağılıma uygunluk durumuna göre ortalama±standart sapma (Ort±SS) ile gösterilmiştir. Ölçeğin bütünü için Cronbach α ; 0,762 olarak oldukça güvenilir hesaplanmıştır. Maddelerden herhangi birinin atılması durumunda Alfa değerinin yükselmediği görülmüştür. Bu durum anketin güvenilirliğinin iyi düzeyde olduğunu göstermektedir (Karagöz, 2014). Alt boyutların güvenilirlik katsayıları ise; Yardımseverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar için Cronbach $\alpha = 0,883$, Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu alt boyutu için Cronbach $\alpha = 0,800$ ve Bedensel Yaralanma Korkusu alt boyutu için Cronbach $\alpha = 0,822$ olarak hesaplanmıştır. Verilerin analizi öncesinde toplanan verilerin dağılımının normallığı ile ilgili uç değer analizi Q-Q Plot yapılmış ve uç değer taşıyan 24 adet anket çalışmadan çıkarılmıştır.

Veri analizinde kullanılacak yönteme karar vermek için normallik testleri yapılmıştır. Bu amaçla kullanılan birçok yöntem bulunmakla birlikte çalışmada, değişkenlerin çarpıklık ve basıklık katsayı değerleri ve Q-Q Plot, histogram grafiği dikkate alınarak karar verilmiştir. Çarpıklık ve basıklık katsayıları hesaplanırken istatistik değeri, standart hata değerine bölünerek, çıkan katsayının değerlerinin normal dağılıma uygunluk açısından %99 güvenilirlik düzeyinde +2.58 ile -2.58 aralığında olması beklenir (Hair ve diğerleri, 2006). Buna göre ölçeğin Yardımseverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar alt boyutu çarpıklık değeri -0,986 ve basıklık değeri 0,268; Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu alt boyutu çarpıklık değeri 0,561 ve basıklık değeri -0,86332; Bedensel Yaralanma Korkusu alt boyutu çarpıklık değeri 0,458 ve basıklık değeri -0,462 değerlerini alarak normal sınırlar içerisinde dağılım gösterdiği görülmüş ve parametrik istatistiksel yöntemlerin kullanılmasına karar verilmiştir. İstatistiki açıdan değerlendirmede $p < 0,05$ anlamlı düzey olarak kabul edilmiştir. Değişkenler arasındaki ilişkiyi değerlendirmek amacıyla Pearson korelasyon testi, bağımsız iki grup karşılaştırmalarında t Testi, üç veya daha fazla grubun ortalamalarının karşılaştırılmasında ise varyans analizi (Oneway ANOVA) testi kullanılmıştır. Farklılığın kaynağının belirlenmesinde ise post-hoc testinden faydalanılmıştır.

Araştırmanın Etik Yönü

Bu çalışma için Bandırma Onyedü Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu'nun 14/12/2023 tarih ve 2023-10/226 sayılı kararıyla etik

kurul izni alınmıştır. Çalışmada kullanılan ölçeğin ölçek kullanım izni alınmış ve katılımcıların gönüllü onamları alınarak çalışmaya dahil edilmiştir. Bütün aşamalarda Helsinki Deklarasyonu ilkelerine uygun hareket edilmesine özen gösterilmiştir.

Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde katılımcıların sosyodemografik özelliklerine, sosyodemografik değişkenler ile ölçek alt boyutları arasındaki ilişkileri ele alan bulgulara yer verilmiştir. Tablo 1’de katılımcıların sosyodemografik özellikleri sunulmaktadır.

Tablo 1. Katılımcıların sosyodemografik özellikleri

Değişkenler		Sayı	Yüzde
Cinsiyet	Kadın	214	58,8
	Erkek	150	41,2
Medeni durum	Evli	206	56,6
	Bekar	158	43,4
Eğitim durumu	İlköğretim	56	15,4
	Ortaöğretim	121	33,2
	Ön lisans-lisans	152	41,8
	Lisans üstü	35	9,6
Çalışma durumu	Evet	245	67,3
	Hayır	119	32,7
Çocuk sahibi olma durumu	Evet	215	59,1
	Hayır	149	40,9
Gelir durumu	Geliri giderlerinden az	98	26,9
	Geliri giderlerine eşit	189	51,9
	Geliri giderlerinden fazla	77	21,2
Sosyal güvence	Evet	305	83,8
	Hayır	59	16,2
Organ bağış kartı veya kayıt durumu	Evet	26	7,1
	Hayır	338	92,9
Organ bağışı ile ilgili herhangi bir bilgi/egitim alma durumu	Evet	75	20,6
	Hayır	289	79,4
Organ nakline ihtiyacı olan bir yakını olma durumu	Evet	18	4,9
	Hayır	346	95,1
Organ bağışında bulunmuş bir yakın durumu	Evet	33	9,1
	Hayır	331	90,9
Türkiye’de organ bağışçısı kayıt sistemi olduğunu bilme durumu	Evet	228	62,6
	Hayır	136	37,4
Toplam		364	100,0

Katılımcıların %58,8’i kadın, %56,6’sı evli, %41,8’i ön lisans-lisans mezunudur. Buna ek olarak bireylerin %67,3’ü çalıştığını, %59,1’i çocuk sahibi olduğunu, %51,9’u gelirinin giderlerine eşit olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların çoğunluğu sosyal güvenceye sahip olup (%83,8), organ bağış kartı bulunanların oranı ise %7,1’dir. Organ bağışı ile ilgili herhangi bir eğitim aldığını ifade edenlerin oranı %20,6 ve Türkiye’de ulusal bir organ bağışçısı kayıt sistemi olduğunu bilenlerin oranı %62,6 bulunmuştur (Tablo 1).

Toplumun Organ Bağış Tutumunun Değerlendirilmesi: Çanakkale İli Örneği

Katılımcıların yaş değişkeni ile ölçek alt boyutlarının puan dağılımları Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların ölçek alt boyutları puan dağılımı (N=364)

Değişkenler	Ort±SS	Min.	Maks.
Yardımsverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar	98,87±16,03	52	120
Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu	26,01±10,30	10	55
Bedensel Yaralanma Korkusu	26,93±11,17	10	60

Katılımcıların yaş ortalaması 37,26±12.76 olup (min 18, maks 65), Yardımsverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar alt boyut puanı ortalaması 98,87±16.03 olarak bulunmuştur. Ölçekten alınacak en yüksek pozitif tutum puanının 120 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, katılımcıların genel olarak organ bağışına karşı olumlu tutumlarının güçlü olduğu söylenebilir. Katılımcıların algılanan organ bağış ile ilgili negatif tutumları değerlendirildiğinde; Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu alt boyut puan ortalamasının 26,01±10.30 ve Bedensel Yaralanma Korkusu alt boyut puan ortalamasının 26,93±11.17 olduğu görülmüştür (Tablo 2). Katılımcıların sosyodemografik değişkenlere göre ölçek alt boyutlarının karşılaştırması Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Sosyodemografik değişkenlere göre ölçek alt boyutlarının karşılaştırması

Değişkenler	n	Ort	SS	t	p		
Cinsiyet	Yardımsverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar	Kadın	214	100,68	15,47	2,589	^a 0,010
		Erkek	150	96,30	16,52		
	Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu	Kadın	214	24,97	10,02	-2,307	^a 0,022
		Erkek	150	27,49	10,54		
	Bedensel Yaralanma Korkusu	Kadın	214	26,79	11,17	-0,296	^a 0,768
		Erkek	150	27,14	11,20		
Medeni durum	Yardımsverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar	Evli	206	99,39	16,18	0,704	^a 0,482
		Bekar	158	98,20	15,87		
	Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu	Evli	206	26,44	10,56	0,905	^a 0,366
		Bekar	158	25,45	9,95		
	Bedensel Yaralanma Korkusu	Evli	206	27,78	11,99	1,687	^a 0,092
		Bekar	158	25,84	9,92		
Çalışma durumu	Yardımsverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar	Evet	245	99,50	15,75	1,070	^a 0,285
		Hayır	119	97,58	16,60		
	Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu	Evet	245	26,41	10,76	1,070	^a 0,285
		Hayır	119	25,18	9,27		
	Bedensel Yaralanma Korkusu	Evet	245	26,39	11,33	-1,334	^a 0,183
		Hayır	119	28,05	10,78		
Çocuk sahibi olma	Yardımsverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar	Evet	215	98,25	16,21	-0,897	^a 0,370
		Hayır	149	99,78	15,78		
	Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu	Evet	215	26,30	10,62	0,641	^a 0,522
		Hayır	149	25,59	9,83		
	Bedensel Yaralanma Korkusu	Evet	215	28,03	11,96	2,255	^a 0,025
		Hayır	149	25,36	9,74		

Tablo 3. (Devamı)							
Sosyal güvence	Yardımsverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar	Evet	305	98,69	16,18	-0,488	^a 0,626
		Hayır	59	99,81	15,36		
	Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu	Evet	305	26,04	10,36	0,121	^a 0,903
		Hayır	59	25,86	10,05		
Bedensel Yaralanma Korkusu	Evet	305	27,00	11,42	0,273	^a 0,785	
	Hayır	59	26,57	9,84			
		Değişkenler	n	Ort	SS	f	p
Eğitim durumu	Yardımsverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar	İlköğretim	56	97,37	19,12	1,268	^b 0,285
		Ortaöğretim	121	98,04	15,29		
		Ön Lisans-Lisans	152	99,02	15,50		
		Lisans üstü	35	103,54	15,27		
	Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu	İlköğretim	56	27,37	10,84	2,094	^b 0,101
		Ortaöğretim	121	27,17	10,58		
		Ön Lisans-Lisans	152	25,27	10,01		
		Lisans üstü	35	23,02	9,08		
	Bedensel Yaralanma Korkusu	İlköğretim	56	29,42	11,25	1,172	^b 0,320
		Ortaöğretim	121	26,52	11,09		
		Ön Lisans-Lisans	152	26,65	11,39		
		Lisans üstü	35	25,65	10,17		
Gelir durumu	Yardımsverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar	Gelir giderden az	98	98,63	14,61	0,899	^b 0,408
		Gelir gidere eşit	189	99,80	17,05		
		Gelir giderden fazla	77	96,92	15,18		
	Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu	Gelir giderden az	98	25,97	10,56	0,182	^b 0,833
		Gelir gidere eşit	189	26,26	10,04		
		Gelir giderden fazla	77	25,4286	10,69		
	Bedensel Yaralanma Korkusu	Gelir giderden az	98	28,0510	11,09	0,971	^b 0,380
		Gelir gidere eşit	189	26,8730	11,30		
		Gelir giderden fazla	77	25,6883	10,93		

n: Sayı, *Ort*: Ortalama, *SS*: Standart sapma, *a*: Student t Test, *b*: One-Way ANOVA

Çalışmada ölçek alt boyutlarının medeni hal, çalışma durumu, sosyal güvence varlığı, gelir düzeyi ve eğitim durumu değişkenleriyle istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur ($p>0.05$). Bununla birlikte katılımcıların cinsiyeti ile ölçek alt boyutlardan Yardımsverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar alt boyutu ve Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu görülmüştür ($p<0.05$). Kadınların Yardımsverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar alt boyut puan ortalamaları erkeklere nazaran daha yüksek iken, erkeklerde Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu alt boyut puan ortalamasının daha yüksek olduğu görülmüştür. Buna ek olarak katılımcıların çocuk sahibi olma durumu ile ölçek alt boyutlarından Bedensel Yaralanma Korkusu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir ($p<0.05$). Çocuk sahibi olanların bedensel olarak yaralanma korkusu olmayanlara göre daha yüksektir

Toplumun Organ Bağışı Tutumunun Değerlendirilmesi: Çanakkale İli Örneği

(Tablo 3). Katılımcıların organ bağışına yönelik ifadeleri ile ölçek alt boyutlarının karşılaştırması Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların organ bağışı ifadelerine göre ölçek alt boyutlarının karşılaştırması

Değişkenler		n	Ort	SS	t	p	
Organ bağışı kartı/kayıt durumu	Yardımselik ve Ahlaki Değerler/İnançlar	Evet	26	107,50	11,43	3,854	0,001
		Hayır	338	98,21	16,16		
	Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu	Evet	26	21,84	10,11	-2,151	0,032
		Hayır	338	26,33	10,26		
	Bedensel Yaralanma Korkusu	Evet	26	19,92	8,113	-3,370	0,001
		Hayır	338	27,47	11,20		
Organ bağışı eğitimi alma durumu	Yardımselik ve Ahlaki Değerler/İnançlar	Evet	75	99,80	16,81	0,557	0,578
		Hayır	289	98,64	15,85		
	Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu	Evet	75	25,44	9,716	-0,541	0,589
		Hayır	289	26,16	10,46		
	Bedensel Yaralanma Korkusu	Evet	75	24,17	9,535	-2,423	0,016
		Hayır	289	27,65	11,46		
Organ nakli ihtiyacı olan yakın durumu	Yardımselik ve Ahlaki Değerler/İnançlar	Evet	18	101,44	15,73	0,696	0,487
		Hayır	346	98,74	16,06		
	Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu	Evet	18	28,38	14,10	1,003	0,317
		Hayır	346	25,89	10,07		
	Bedensel Yaralanma Korkusu	Evet	18	28,55	14,95	0,629	0,530
		Hayır	346	26,85	10,96		
Organ bağışında bulunan yakın durumu	Yardımselik ve Ahlaki Değerler/İnançlar	Evet	33	99,36	15,59	0,182	0,856
		Hayır	331	98,83	16,10		
	Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu	Evet	33	24,93	9,607	-0,628	0,531
		Hayır	331	26,12	10,37		
	Bedensel Yaralanma Korkusu	Evet	33	22,72	10,90	-2,285	0,023
		Hayır	331	27,35	11,12		
Türkiye'de organ bağışçısı kayıt sistemi olduğunu bilme durumu	Yardımselik ve Ahlaki Değerler/İnançlar	Evet	228	100,27	14,49	2,051	0,041
		Hayır	136	96,52	18,15		
	Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu	Evet	228	24,70	9,691	-3,077	0,002
		Hayır	136	28,20	10,94		
	Bedensel Yaralanma Korkusu	Evet	228	25,95	10,75	-2,186	0,029
		Hayır	136	28,58	11,69		

n: Sayı, Ort: Ortalama, SS: Standart sapma, t: Student t Test

Araştırmaya katılanların organ bağışı kartı/kaydı bulunma durumu ile ölçek alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p < 0.05$). Organ bağışı kartı/kaydı bulunan katılımcıların Yardımselik ve Ahlaki Değerler/İnançlar alt boyut puan ortalamasının daha yüksek, ihmal edilme ve yaralanma korkusu alt boyut puan ortalamalarının ise daha düşük olduğu tespit edilmiştir. Buna ek olarak organ bağışı eğitimi alan bireylerin bedensel yaralanma korkusu puanlarının, eğitim almayanlara kıyasla daha düşük olduğu görülmüştür (Tablo 4).

Katılımcıların yaşı ile ölçek alt boyutları arasındaki ilişkiler Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Katılımcıların yaşı ile ölçek alt boyutlar arasındaki ilişki

Değişkenler		Yardımseverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar	Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu	Bedensel Yaralanma Korkusu
Yaş	r	0,004	-0,088	0,021
	p	0,940	0,095	0,686
	n	364	364	364

r: Spearman korelasyon analizi

Araştırmaya katılanların yaşı ile Yardımseverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar, Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu ve Bedensel Yaralanma Korkusu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir ($p > 0.05$) (Tablo 5).

Tartışma ve Sonuç

Çanakkale il merkezinde yaşayan 18-65 yaş arası okuryazar bireylerin organ bağışına yönelik tutumlarının belirlenmesi amacıyla yapılan bu çalışmada, organ bağış kartı/kaydı bulunan katılımcıların oranı %7,1, organ bağış ile ilgili herhangi bir eğitim aldığı ifade edenlerin oranı %20,6 ve Türkiye'de ulusal bir organ bağışçısı kayıt sistemi olduğunu bilenlerin oranı ise %62,6 bulunmuştur. Sivas'ta yapılan bir çalışmada, katılımcıların yalnızca %3,3'ünün organ bağış kartı bulunduğu bununla birlikte %74,1'inin organ bağış konusunda bilgi sahibi olduğu bulunmuştur (Gürler ve Topal Hançer, 2020). İstanbul'da bir göğüs hastalıkları hastanesinde yatarak tedavi gören hasta yakınlarının dahil edildiği bir çalışmada da benzer şekilde katılımcıların çoğunun organ bağışında bulunmadığı (%88,3), %62,1'inin organ bağış konusunda bilgi sahibi olmadığı, %45,6'sının organ bağışının nereye yapılması gerektiğini bilmediği tespit edilmiştir (Tarhan, Dalar, Yıldırımoglu, Sayar ve Altın, 2013). Isparta'da yapılan bir çalışmada, organ bağış ile ilgili beyanı bulunanların oranı %5,2 bulunmuştur (Üçgün, Başaran ve Uskun, 2017). Sakarya ilinin Karasu ilçe merkezinde yaşayan bireylerin dahil olduğu bir çalışmada, katılımcıların çoğunluğu organ bağışında bulunmadığını (%96,5), bu konu ile ilgili herhangi bir eğitim almadığını (%75,8) belirtmiştir (Yiğit ve Aygin, 2020). Suudi Arabistan'da yapılan bir çalışmada, katılımcıların %10,8'inin organ bağış kartına sahip olduğu görülmüştür (Alghamdi ve diğerleri, 2023). Çalışma bulguları ve literatürde yapılan çalışma sonuçları organ bağış konusunda toplumun farkındalık düzeyinin düşük olduğunu göstermektedir. Toplumsal ölçekte bireylerin organ bağışının artırılması amacıyla eğitim, sağlık, diyanet ve sivil toplum kuruluşlarının desteğiyle çok yönlü bilgilendirme çalışmaları yapılması ve sonuçlarının izlenmesi faydalı olabilir.

Çalışmada katılımcıların organ bağışına yönelik olumlu tutumunu gösteren ve pozitif ifadeleri içeren Yardımseverlik ve Ahlaki Değerler/İnançlar alt boyut puanlarının yüksek

Toplumun Organ Bağış Tutumunun Değerlendirilmesi: Çanakkale İli Örneği

(98,87±16.03/min 52, max 120) ve negatif tutumu gösteren Tıbbi Olarak İhmal Edilme (26,01±10,30/min 10, max 55) ve Bedensel Yaralanma Korkusu (26,93±11,17/min 10, max 60) alt boyut puanlarının ise düşük olması nedeniyle katılımcıların organ bağışına yönelik olumlu bir tutum içerisinde oldukları söylenebilir. Buna ek olarak organ bağışına karşı olumlu tutum puanı arttıkça, negatif tutum puanlarının da azaldığı görülmektedir. Arısoy ve Önal (2020)'in çalışmasında, araştırma bulgularıyla uyumlu şekilde katılımcıların organ bağış olumlu tutum puanlarının yüksek, negatif tutum puanlarının ise düşük olduğu tespit edilmiştir. Tarhan ve diğerlerinin (2013) çalışmasında, katılımcıların çoğunun (%74) organ bağışına karşı olumlu bir tutum içinde olduğu tespit edilmiştir. Üçgün, Başaran ve Uskun (2017) tarafından Isparta il merkezinde yapılan bir çalışmada da benzer şekilde katılımcıların olumlu tutum puanlarının yüksek (95,5±20,3), negatif tutum puanlarının ise düşük olduğu (25,5±11,4 ve 25,5±11,4) tespit edilmiştir. Gürler ve Topal Hançer (2020)'in çalışmasında da katılımcıların organ bağışına yönelik pozitif tutum gösterdiği bulunmuştur (95,52±20,80). Suriye'de yapılan bir çalışmada, katılımcıların %62'si yardım etme niyetiyle bir gün organlarını bağışlamak istediklerini belirtmiştir (Tarzi ve diğerleri, 2020). Suudi Arabistan'da yürütülen bir çalışmada, katılımcıların %66,1'i organ bağışına karşı pozitif bir tutum içerisinde oldukları tespit edilmiştir (Alghamdi ve diğerleri, 2023). Literatürde farklı araştırma sonuçlarına da rastlamak mümkündür. Yazar ve Açıkgöz (2016)'ün Nevşehir'de yürüttükleri çalışmada, katılımcıların %94,7'si organ bağış yapmak istemediklerini ve bunu en fazla etkileyen faktörlerin dini inanışlar ile ailelerinin izin vermeme düşüncesi olduğu belirtilmiştir. Nordfalk, Olejaz, Jensen, Skovgaard ve Hoeyer (2016) Danimarka'da yaptıkları çalışmada, bireylerin en fazla bedensel bütünlüğün önemli olduğunu düşünmeleri nedeniyle organ bağışına yönelik olumsuz tutum içinde oldukları saptanmıştır. Tarzi ve diğerlerinin (2020) çalışmasında, organ bağışını reddetmenin en sık nedeninin ölü bir bedenin bütünlüğünün bozulması (%41) ve dini nedenler (%24) olduğu bulunmuştur. Sivas'ta yapılan bir çalışmada, dini açıdan uygun bulmadığı için organ bağışını kabul etmediğini ifade edenlerin oranı %37,8 bulunmuştur (Gürler ve Topal Hançer, 2020). Alghamdi ve diğerleri (2023), organ bağışını reddetmenin en önemli nedenini tıbbi hata riski olarak saptamıştır. Literatürde görülen bu farklılıkların ülkeler ve bölgeler düzeyinde geleneksel değerler, dini inançlar ve yaşam tarzından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Çalışmada kadınların organ bağış olumlu tutum puan ortalamalarının erkeklere nazaran daha yüksek olduğu ve bu bulguyu destekler nitelikte negatif tutum alt boyutlarından biri olan Tıbbi Olarak İhmal Edilme Korkusu puan ortalamasının erkeklerde kadınlara kıyasla daha yüksek olduğu görülmüştür. Arısoy ve Önal (2020)'in Burdur il merkezinde yaşayan bireyleri

dahil ettikleri çalışmada, kadınların organ bağışına yönelik olumlu tutum puanlarının erkeklerden daha yüksek olduğu bulunmuştur. Alghamdi ve diğerlerinin (2023) çalışmasında, erkek cinsiyetin organ bağışına yönelik olumlu tutuma sahip olma olasılığını azaltan faktörlerden biri olduğu tespit edilmiştir. Tarhan ve diğerlerinin (2013) araştırmasında, çalışma bulgularından farklı olarak erkeklerin organ bağışına karşı daha olumlu bir tutum içerisinde oldukları bulunmuştur. Kadın cinsiyet genellikle şefkatle ilişkilendirilmektedir (Ismail, Lim ve Mahadevan, 2020; Stadlbauer, Zink, Likar ve Zink, 2020). Bu nedenle kadınların daha olumlu tutum içerisinde olması beklenen bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Erkeklerin tıbbi olarak ihmal edilme korkusu puan ortalamalarının kadınlara nazaran daha yüksek olması, bağışçı kartını imzaladıktan sonra yeterli tıbbi bakım alma olasılığının daha düşük olacağına, organ bağışında bulunan bir kişinin hayatını korumak için özel önlemler alınsa dahi, varlıklı veya önemli bir kişinin hayatını kurtarmak için onların hayatının elinden alınma ihtimalinin olduğuna ve organ naklinde görev alan sağlık profesyonellerinin bedene onurlu bir şekilde davranmayabileceklerine dair inançlarına bağlı olabilir. Bu konuda daha derinlemesine çalışmaların yapılması faydalı olabilir.

Çalışma bulguları organ bağışına yönelik tutumun medeni hal, çalışma durumu, sosyal güvence varlığı, gelir düzeyi ve eğitim durumu değişkenleri ile istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermediğine işaret etmektedir. Tarzi ve diğerinin (2020) çalışmasında da araştırma bulgularına benzer şekilde organ bağışına yönelik tutumun sosyodemografik değişkenlere göre farklılık göstermediği tespit edilmiştir. Literatürde bu bulgulardan farklı araştırma sonuçlarına rastlamak da mümkündür (Alghamdi ve diğerleri, 2023; Arısoy ve Önal, 2020; Tarhan ve diğerleri, 2013; Üçgün, Başaran ve Uskun, 2017; Yazar ve Açıkgöz, 2016; Yiğit ve Aygin, 2020).

Çalışmada organ bağış kartı veya kaydı bulunan katılımcıların organ bağış olumlu tutum puanlarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırmalar, organ bağış hakkında daha fazla bilginin, organ bağış olma isteğiyle ilişkili olduğunu göstermektedir (Fan ve diğerleri, 2022; Figueroa, Mesfum, Acton ve Kunst, 2013). Yazar ve Açıkgöz (2016)'ün çalışmasında katılımcıların organ bağış konusunda yeteri bilgiye sahip olmadıkları ve organ bağış konusunda olumlu bir tutum içinde bulunmadıkları görülmüştür. Bu durum, bireylerin organ bağış konusundaki bilgi düzeyi arttıkça, konuya daha hassas yaklaşımları kaynaklı olabilir.

Çalışmada çocuk sahibi olan katılımcıların, organ bağışına yönelik negatif tutum alt boyutlarından biri olan bedensel olarak yaralanma korkusunun, çocuk sahibi olmayanlara göre

Toplumun Organ Bağış Tutumunun Değerlendirilmesi: anakkale İli rneği

daha yüksek olduğu görülmüştür. zmen, etinkaya, Sarızeybek ve Zeybek (2008) sağlık yüksekokulu ğrencilerinin üzerinde yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin organ bağışı konusunda en fazla vücudun parçalanması ve vücut bütünlüğünün bozulmasını vicdanen rahatsız edici bir durum olarak algıladıkları görülmüştür. ocuk sahibi olan katılımcılar çocuklarını kaybetme endişesi nedeniyle bedensel olarak yaralanma korkusunu daha fazla hissediyor olabilir. Çünkü organ naklinin yüksek riskli girişimsel işlemlerden biri olması nedeniyle, ortaya çıkabilecek komplikasyonlar sonucu ebeveyn olarak hayatları riske girebilir ve çocuklarıyla birlikte yaşamayı planladıkları gelecek dünyalarını kaybetme korkusu yaşayabilirler. Konuyla ilgili net çıkarımlar yapabilmek için ileri düzey çalışmaların yapılması faydalı olabilir.

Çalışmada, organ bağışı eğitimi alan bireylerin bedensel yaralanma korkusu puanlarının, eğitim almayanlara kıyasla daha düşük olduğu görülmüştür. in'de yapılan bir çalışmada, bireylerin organ bağışına yönelik bilgi düzeyi ile organ bağışı isteği arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir (Fan ve diğerleri, 2022). Murakami ve diğerleri (2020), organ bağışı ve nakli konusunda yüksek bilginin, organ bağışıcısı olma isteğiyle ilişkili olduğunu bulmuştur. Bu sonuç, organ bağışı konusunda eğitim almayan bireylerin nasıl bir durumla karşı karşıya oldukları konusunda yeterli bilgi sahibi olmamalarından kaynaklanabilir. Grlr ve Topal Hançer (2020)'in çalışmasında, katılımcıların %67'si organ bağışı konusundaki toplumsal bilinçlendirme çalışmalarının, bağış oranını artırabileceğini belirtmiştir.

Çalışma sonuçlarından hareketle; organ bağışı kaydı bulunan ve organ bağışı konusunda eğitim alan katılımcı sayısının artırılması amacıyla toplumsal düzeyde birinci, ikinci ve nc basamak sağlık kurumları, eğitim kurumları ve yerel yönetimlerin iş birliğinde farkındalığı artırıcı çalışmaların yapılması, yerel basın-yayın mecralarında organ bağışının önemine yer verilmesi, halka açık seminerler düzenlenmesi, toplu yaşam alanlarında ve çok sayıda çalışanın görev yaptığı kurumlarda organ bağışına yönelik eğitimler verilmesi faydalı olabilir. Erkeklerin özellikle organ bağışına yönelik tıbbi olarak ihmal edilme korkusunun altında yatan nedenlerin ortaya çıkarılması ve daha olumlu bir tutum noktasına taşınmaları amacıyla çalışmaların yapılması önerilebilir. Ayrıca ocuk sahibi olan katılımcıların bedensel yaralanma korkularının azaltılması amacıyla, organ nakli sürecinde uygulanan tıbbi prosedürler, hastaların takibi ve günlük yaşama dönme süreçleri hakkında bilgilendirilmeleri faydalı olabilir.

Yukarıda belirtilen önerilere ek olarak, toplumun organ bağışına yönelik farkındalığının artırılması amacıyla ilköğretimden başlayarak öğrencilerin organ bağışına yönelik bilgi kazanmasının sağlanması, Sağlık Bakanlığı'nın taşra birimleri, Diyanet İşleri Başkanlığı, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetim birimleriyle işbirliği halinde organ bağışına yönelik eğitim

ve farkındalık çalışmaları yapılması, mezuniyet öncesi lisans eğitim programlarında organ bağışısı konusuna vurgu yapılması, sağlık profesyonelleri ile halkın arasındaki iletişim kanallarının açık tutulması, organ nakli yapılmış bireylerin katılımıyla kamu spotları ve kitle iletişim araçlarında konunun yer bulmasının sağlanması faydalı olabilir.

Bu çalışma Çanakkale il merkezinde yaşayan 18-65 yaş arası okuryazar bireylerden 1 Mayıs-31 Ağustos 2024 tarihleri arasında araştırmaya gönüllü katılım sağlayan bireylerden elde edilen verilerle sınırlıdır.

Yazar Katkıları: Bu çalışmaya yazarlar eşit katkı sunmuştur.

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Kaynakça

Akbulut, S., Demyati, K., Tamer, M., Unsal, S., Beyoglu, S. ve Saritas, H. (2022). Knowledge levels, attitudes, and awareness of nurses toward organ donation. *Northern Clinic of Istanbul*, 9(4), 367-375. <https://doi.org/10.14744/nci.2022.24478>

Alghamdi, A., Alsaleh, A. A., Alfozan, O. A., Qutob, R., Alaryni, A., Bukhari, A., ..., AlShammari, S. H. (2023). Awareness, attitude, and beliefs regarding organ donation among the general public in Saudi Arabia. *International Journal of General Medicine*, 16, 4973-4989. <https://doi.org/10.2147/IJGM.S434589>

Araujo, C. A. S., Siqueira, M. M. ve Pires, A. (2022). Brazilian health care professionals` attitudes and knowledge regarding organ donation and transplantation: a systematic review. *Transplant Proceedings*, 54(8), 2069-2074. <https://doi.org/10.1016/j.transproceed.2022.08.003>

Arısoy, A. ve Önal, Ö. (2020). Burdur ilinde yaşayan yetişkin bireylerin organ bağışısı tutumu ve etkileyen etmenler. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 15, 80-94. <https://doi.org/10.46218/tshd.693184>

Balajee, K. L., Ramachandran, N. ve Subitha, L. (2016). Awareness and attitudes toward organ donation in rural Puducherry, India. *Annals of Medical and Health Sciences Research*, 6(5), 286-290. <https://doi.org/10.4103/amhsr.amhsr.63.15>

Balwani, M. R., Gumber, M. R., Shah, P. R., Kute, V. B., Patel, H. W., Engineer, D. P., ..., Trivedi, H. L. (2015) Attitude and awareness towards organ donation in western India. *Renal Failure*, 37(4), 582-588. <https://doi.org/10.3109/0886022X.2015.1007820>

Bektaş, N. (2023). Organ bağışısı ve nakline dinlerin bakışı: Sistematik derleme. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*, 31(2), 149-155. <https://doi.org/10.5336/mdethic.2022-94108>

Bruns, C., Giese, J., Phillippi, D., Moore, D. ve Hall, P. (2021). Knowledge and attitudes toward renal transplantation in individuals undergoing transplant evaluation. *Progress in Transplantation*, 31(3), 271-278. <https://doi.org/10.1177/15269248211024613>

Dagcioglu, B. F., Simsek, E., Tepeli, R. I. ve Oztas, D. (2021). Organ donation in Turkey: the knowledge, approaches and opinions of family physicians. *Iranian Journal of Public Health*, 50(6), 1188-1196. <https://doi.org/10.18502/ijph.v50i6.6417>

Toplumun Organ Bağış Tutumunun Değerlendirilmesi: Çanakkale İli Örneği

Damar, H. T., Ordin, Y. S. ve Top, F. Ü. (2019). Factors affecting attitudes toward organ donation in health care professionals. *Transplant Proceedings*, 51(7), 2167-2170. <https://doi.org/10.1016/j.transproceed.2019.01.183>

Durmaz Yurt, B. ve Gönç Şavran, T. (2022). Organ bağış sürecinde dinin etkisinin nitel perspektifle incelenmesi. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 63(2), 867-905. <https://doi.org/10.33227/auifd.1097322>

Dünya Sağlık Örgütü. (2023). *Transplantation*. Erişim adresi: https://www.who.int/health-topics/transplantation#tab=tab_3

Efil, S., Parlak, E. ve Türen, S. (2023). Yoğun bakım hemşirelerinin organ bağış tutumlarının belirlenmesi. *Akdeniz Tıp Dergisi*, 9(3), 309-316. <https://doi.org/10.53394/akd.1061100>

Ekonomik Kalkınma ve İş Birliği Örgütü (OECD). (2023, Ekim). *Estimated number of organ transplantations worldwide in 2021*. Erişim adresi: <https://www.statista.com/statistics/398645/global-estimation-of-organ-transplantations/>

El Hennawy, H. M., Safar, O., Thamer, A., Asiri, A., Abdullah, H. S., Alhadi, W. A. ..., Al Faifi, A. S. (2023). Knowledge, attitude, and barriers toward deceased organ donation among health care professionals and medical students in Southern Saudi Arabia: A cross-sectional study. *Experimental and Clinical Transplantation*, 21(9), 772-778. <https://doi.org/10.6002/ect.2023.0166>

Fan, X., Li, M., Rolker, H., Li, Y., Du, J., Wang, D. ve Li, E. (2022). Knowledge, attitudes and willingness to organ donation among the general public: A cross-sectional survey in China. *BMC Public Health*, 22(1), 918. <https://doi.org/10.1186/s12889-022-13173-1>

Figuroa, C. A., Mesfum, E. T., Acton, N. T. ve Kunst, A. E. (2013). Medical students' knowledge and attitudes toward organ donation: Results of a Dutch survey. *Transplantation Proceedings*, 45(6), 2093-2097. <https://doi.org/10.1016/j.transproceed.2013.02.135>

Gürler, H. ve Topal Hançer, A. (2020). Bir aile sağlığı merkezine başvuran bireylerin organ bağış konusundaki tutumları. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*, 28(1), 90-98. <https://doi.org/10.5336/mdethic.2019-71012>

Hair, J., Black, W., Babin, B., Anderson, R. ve Tatham, R. (2006). *Multivariate data analysis*. Upper Saddle River, NJ: Pearson Prentice Hall.

Ismail, A. S. B., Lim, K. G. ve Mahadevan, D. T. (2020). Knowledge, attitude and factors influencing public willingness towards organ donation among hospital patients and relatives in Negeri sembilan, Malaysia. *Medical Journal of Malaysia*, 75(3), 260-265.

İnal, G. (2023). Sağlık çalışanlarının organ bağışına tutumu. *Journal of 5NI Quality*, 1(1), 39-45.

Karagöz, Y. (2014). *SPSS 21.1 uygulama biyoistatistik*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Kent, B. ve Owens, R. G. (1995). Conflicting attitudes to corneal and organ donation: a study of nurses' attitudes to organ donation. *International Journal of Nursing Studies*, 32(5), 484-492. [https://doi.org/10.1016/0020-7489\(95\)00009-m](https://doi.org/10.1016/0020-7489(95)00009-m)

Kline, R. B. (2016). *Principles and practices of structural equation modeling*. New York City: The Guilford Press.

Kurleto, P., Kiersztein, M., Szumańska, N., Milaniak, I., Tomaszek, L., Dębska, G. ..., Pietrzyk, J.A. (2024). Knowledge and attitudes of dialysis patients toward kidney transplantation: preliminary report from a pilot study preceding a cross-sectional nationwide

evaluation. *Transplant Proceedings*, 56(4), 781-785.
<https://doi.org/10.1016/j.transproceed.2024.02.004>

Kurt, B., Öztaş, D., İltter, H., Akbaba, M., Ozan, T. ve Güneş, E. (2018). Konya ilindeki birinci basamak sağlık çalışanlarının organ bağıışı hakkındaki bilgi tutum ve davranışları. *Sakarya Tıp Dergisi*, 8(3), 497-504. <https://doi.org/10.31832/smj.419060>

Loon Oo, W., Ong, J. S., Foong, J. W., Hossain, M. M., Baskaran, N. D., Haron, H. ve Varadarajan, R. (2020). Knowledge and attitudes of healthcare professionals and the impact on willingness to donate organs: a tertiary hospital survey. *Singapore Medical Journal*, 61(3), 154-161. <https://doi.org/10.11622/smedj.2019080>

Mahillo, B., Carmona, M., Alvarez, M., Marco, J., Nuñez, J.R., López-Fraga. ..., Domínguez-Gil, B. (2018). Worldwide distribution of solid organ transplantation and access of population to those practices. *Transplantation*, 102(7), 71-72. <https://doi.org/10.1097/01.tp.0000542650.33995.b3>

Messersmith, E. E., Gross, C. R., Beil, C. A., Gillespie, B. W., Jacobs, C., Taler, S. J. ve Hong, B. A. (2014). Satisfaction with life among living kidney donors: A RELIVE study of long-term donor outcomes. *Transplantation*, 98(12), 1294. <https://doi.org/10.1097/TP.0000000000000360>

Murakami, M., Fukuma, S., Ikezoe, M., Izawa S, Watanabe H, Yamaguchi H. ..., Fukuhara S. (2020). Knowledge does not correlate with behavior toward deceased organ donation: A cross-sectional study in Japan. *Annals of Transplantation*, 25, e918936-1–e918936-12. <https://doi.org/10.12659/AOT.918936>

Nayak, V. C. ve Nayak, S. (2023). An empirical investigation on the impact of attitudes towards organ donation in India. *F1000Res*, 12, 463. <https://doi.org/10.12688/f1000research.131652.2>

Nordfalk, F., Olejaz, M., Jensen, A. M. B., Skovgaard, L. L. ve Hoeyer, K. (2016). From motivation to acceptability: A survey of public attitudes towards organ donation in Denmark. *Transplantation Research*, 5(1), 5. <https://doi.org/10.1186/s13737-016-0035-2>

Özbolat, A. (2017). Organlarımla dirilmek istiyorum, organ bağıışının dini-toplumsal arka planı. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(1), 61-87.

Özmen, D., Çetinkaya, Ç, A., Sarızeybek, B. ve Zeybek, A. (2008). Celal Bayar Üniversitesi Manisa Sağlık Yüksekokulu öğrencilerinin organ bağıışına ilişkin bilgi ve görüşleri. *Türkiye Türkiye Klinikleri Journal of Medical Sciences*, 28(3), 311-318.

Pai, Y. P. ve Chary, S. T. (2013). Dimensions of hospital service quality: a critical review Perspective of patients from global studies. *International Journal of Health Care Quality Assurance*, 26(4), 308-340. <https://doi.org/10.1108/09526861311319555>

Parisi, N. ve Katz, I. (1986). Attitudes toward posthumous organ donation and commitment to donate. *Health Psychology*, 5(6), 565-580. <https://doi.org/10.1037//0278-6133.5.6.565>

Türkben Polat, H., Bahçecioğlu Turan, G. ve Mankan, T. (2020). Hemşirelik öğrencilerinin organ bağıışı hakkındaki bilgi ve tutumlarının incelenmesi. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(1), 24-33.

Sağlık Bakanlığı (1979, 3 Haziran). *Organ ve Doku Alınması, Saklanması, Aşılması ve Nakli Hakkında Kanun*. Erişim adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2238&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Toplumun Organ Bağış Tutumunun Değerlendirilmesi: Çanakkale İli Örneği

Sağlık Bakanlığı. (2024). *Nakiller, Solid organ nakilleri*. Erişim adresi: https://organkds.saglik.gov.tr/dss/PUBLIC/Transplant_Solid_Organ.aspx

Sıpkın, S., Sen, B., Akan, S. ve Malak, A. T. (2010). Organ donation and transplantation in Onsekiz Mart Faculty of Medicine, Fine Arts and Theology: Academic staff's awareness and opinions. *Meandros Medical And Dental Journal*, 11(1), 19-25.

Silva, A. M. D., Benites, P. T., Zulin, M. E. G., Ferreira Júnior, M. A., Cardoso, A. I. Q., Cury ve E. R. J. (2024). Global legislation regulating the donation, procurement and distribution processes of organs and tissues from deceased donors for transplants: A scoping review. *Heliyon*, 10(4), e26313. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e26313>

Soqia, J., Ataya, J., Alhomsı, R., Soqia, H., Kakaje, A., Saadoun, R. ve Hamzeh, A. (2023). Attitudes and factors influencing organ donation decision-making in Damascus, Syria: a cross-sectional study. *Scientific Reports*, 13(1), 18150. <https://doi.org/10.1038/s41598-023-45388-6>

Stadlbauer, V., Zink, C., Likar, P. ve Zink, M. (2020). Family discussions and demographic factors influence adolescent's knowledge and attitude towards organ donation after brain death: a questionnaire study. *BMC Medical Ethics*, 21(57), 1-11. <https://doi.org/10.1186/s12910-020-00499-x>

Stratton, S. J. (2021). Population research: convenience sampling strategies. *Prehospital and Disaster Medicine*, 36(4), 373-374.

Şantaş, G. ve Şantaş, F. (2018). Türkiye'de organ bağışının mevcut durumu ve organ bağışında stratejik iletişim önemi. *Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 9(2), 163-168 <https://doi.org/10.22312/sdusbed.298160>

Şen, H. ve Azak, E. N. (2019). Bireylerde organ bağışını etkileyen faktörler: OECD ülkeleri için bir araştırma. *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(3), 535-547.

Tarhan, M., Dalar, L., Yıldırımoglu, H., Sayar, A. ve Altın, S. (2013). Hasta yakınlarının organ bağış ve nakli ile ilgili tutumları ve sosyal profilleri arasındaki ilişki. *Bakırköy Tıp Dergisi*, 9(4), 152-158. <https://doi.org/10.5350/BTDMJB201309402>

Tarzi, M., Asaad, M., Tarabishi, J., Zayegh, O., Hamza, R., Alhamid, A. ..., Morjan, M. (2020). Attitudes towards organ donation in Syria: A cross-sectional study. *BMC Medical Ethics*, 21(123), 123. <https://doi.org/10.1186/s12910-020-00565-4>

Tay, M. (2016). Türkiye'de doku ve organ naklinin önemi. *Sağlık Akademisyenleri Dergisi*, 3(3), 106-110. <https://doi.org/10.5455/sad.13-1477691139>

Tekizoğlu, Y. F. (2018). Organ bağış: Bireylerin kararlarını etkileyen psikolojik faktörler. *Muhakeme Dergisi*, 1(1), 21-35.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024, 6 Şubat). Adrese dayalı nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2023. Erişim adresi: <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023-49684>

Umair, S., Ho, J. A., Ng, S. S. I. ve Basha, N. K. (2023). Moderating role of religiosity and the determinants to attitude, willingness to donate and willingness to communicate posthumous organ donation decisions among university students in Pakistan. *Omega (Westport)*, 88(1), 216-244. <https://doi.org/10.1177/00302228211045170>

Üçgün, A. B., Başaran, Ö. ve Uskun, E. (2017). Isparta il merkezinde yaşayan erişkin bireylerin organ bağış tutumu ve etkileyen etmenler. *Smyrna Tıp Dergisi*, 32-43.

Vanholder, R., Domínguez-Gil, B., Busic, M., Cortez-Pinto, H., Craig, J. C., Jager, K. J. ..., Oniscu GC. (2021). Organ donation and transplantation: A multi-stakeholder call to action. *Nature Reviews Nephrology*, 17(8), 554-568. <https://doi.org/10.1038/s41581-021-00425-3>

Yakar, B., Batbaş, C. S., Önalın, E., Demir, M. ve İaan, G. (2020). Attitudes and related factors toward organ donation among relatives of chronic kidney disease patients and healthy individuals. *Cukurova Medical Journal*, 45(4), 1436-1443, <https://doi.org/10.17826/cumj.734337>

Yaman, Ö. ve Karabey, T. (2023). Investigation of nurses' attitudes towards organ donation and affecting factors: A descriptive and cross-sectional study. *Turkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 15(4), 1060-1066. <https://doi.org/10.5336/nurses.2023-96366>

Yazar, M. A. ve Açıkgöz, M. B. (2016). Nevşehir il merkezinde yaşıyan halkın organ bağışı ve nakli konusundaki bilgi ve tutumları. *Turkish Journal of Anaesthesiology and Reanimation*, 44(5), 250-257. <https://doi.org/10.5152/TJAR.2016.87094>

Yazici Sayın, Y. (2016). Turkish validity and reliability of Organ Donation Attitude Scale. *Journal of Clinical Nursing*, 25(5-6), 642-55 <https://doi.org/10.1111/jocn.12943>

Yıldız, İ., Sabuncuoğlu, M. Z. ve Koca, Y. S. (2017). Organ nakli merkezi kurulması bölgede organ bağışını etkiler mi? *SDÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 24(1), 8-11.

Yiğit, G. ve Aygin, D. (2020). Doku organ bağışına yönelik bilgi ve tutumların değerlendirilmesi: Karasu örneği. *Sakarya Üniversitesi Holistik Sağlık Dergisi*, 3(1), 76-87.

Yüksel, B., Özerdoğan, Ö., Ülkü, A., Karakaya, E., Baykala, Y., Oymak, S. ve Bakar, C. (2018). Investigation into the efficacy of training about organ donation for participants in daily activities in social life centers in Çanakkale. *Eskişehir Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi Halk Sağlığı Dergisi*, 3(3), 12-24.